

*Mes – lėlės, o dangus – žaidėjas tvarkdarys.
Ir tai gryna tiesa, kas ginčytis išdrįs?
Kai ant būties lentos akimirką pažaisim,
Mus vėl tamsion dėžėn sumes ir uždarys*.*

Omaras Chajamas

VALENSIJA, XVII AMŽIUS

Pavasaris į Valensiją ateina anksti: jau vasarį pražysta papelsinų ir mandarinų medeliai, nuo plokštikalnių papučia šiltas vėjas, ir jūra dvelkteli švelniu druskos ir jūros dumblių kvapu.

Netoli Šv. Pranciškaus vienuolyno įsikūrusi maža jauki sodyba – gražus namas su akmeniniais laiptais, fontanu kieme ir sodu aplink. Prie namo augo migdolų krūmai ir baltosios erškėtuogės. Kieme dvi tarnaitės garbiųjų svečių pietums dorėjo žuvis.

– Gaila ponios, – sukūkčiojo viena. – Ji mums buvo tokia gera!

– Ponios siela dabar rojuje, – atsiduso guvioji storulė Karmela. – O kas laukia vargšelės Fernandos? Jos

* Vertė Linas Broga.

globėja mirė, mergina liko be skatiko ir be stogo virš galvos.

– Fernanda ištekės už turtingo senuko, juk apie jos grožį sklinda kalbos po visą pakrantę. Senjoras Diegas jau dukart piršosi, bet ji jam atsakė.

Karmela nupurtė nuo rankų žuvies žvynus, kraują ir nusišluostė jas į prijuostę. Moters nevalyvumas erzino vyresniąją tarnaitę, bet ši sykį ji nutylėjo – dabar ne metas kabinėtis. Tarnaitės nuoširdžiai liūdėjo dėl šeimininkės staigios mirties. Visi gerokai nerimavo dėl velionės jaunutės auklėtinės, mielos ilgaplaukės Fernandos tolesnio likimo. Kukli ir draugiška mergina buvo visų mylima. Gal tik ūkio valdytojas, pilvotas, dusulio kamuojamas senis, jos nemėgo. Nors buvo nejaunas, bet mėgo gašlias linksmybes ir ieškojo progos dirstelėti po kiekvienos merginos sijonu. Gašlūnas mėgino mergintis Fernandai ir gavo skambų antausį, o dvariškiam buvo skanaus juoko. Valdytojas iširdo. Dabar, kai merginos užtarėja danguje kalbasi su angelais, jis priversias paklusti!

Fernanda, jausdama iš visų pusių tykantį pavojų – viena vertus, valdytojas merginasi, kita vertus – peršasi nekenčiamas senjoras Diegas, – norėjo tik vieno: kad ją išleistų į vienuolyną. Deja, negalėjo būti nė kalbos. Senjoras Diegas buvo pažadėjęs už ją nemenką sumelę, ir velionės ponios giminaičiai tikrai nenorės su juo pyktis. Juk jie visiškai nusigyveno, o jis – turtingas ir įtakingas.

Po laidotuvių mergina naktį pabėgo iš tų namų, kuriuose buvo radusi prieglobstį. Ji pasiėmė tik drabužių ryšulėlį ir šachmatų skrynelę, vienintelį daiktą, kurį prieš mirtį jai dovanojo geroji senjora.

– Mano jėgos senka, – sušnibždėjo ji ir mostelėjo auklėtinei, kad ši prieitų arčiau. – Aš išeinu, Fernanda... palieku tave. Neverk, vaikelį... Likimas tau bus maloningas, aš žinau. – Ji mergaitei pamoko, kad ši pasilenktų prie pat galvūgalio. – Mano namas ir visas turtas bus skirtas skoloms apmokėti... Neturiu ką tau palikti, ir dėl to mano širdis srūva krauju. Tačiau turiu vieną... relikviją, atitekusią man iš gero žmogaus.

Ligonė duso, žodžius tarė gargdama, jos krūtinė konvulsiskai kilojo.

– Tylėkite... – raudojo Fernanda. – Jums negalima kalbėti!

– Man... jau galima... viskas. Klausykis, nepertrauk. Paimk šachmatus, kuriais mes žaisdavome... Jie... tau atneš sėkmę.

– Šachmatus? Juk jie brangūs, juos galima parduoti ir... sumokėti dalį skolų.

Mirštančiosios lūpos suvirpėjo, ji šyptelėjo.

– Jie... neparduodami. Imk šachmatus... jie priklauso tau teisėtai. Tu... praskaidrinai mano senatvę, brangioji Fernanda... buvai man tarsi duktė. Jie tavo. Tie... šachmatai...

Ligonė dar mėgino kažką sakyti, bet sukliudė dusulys. Pakvietė gydytoją, bet vaistai jau nebepadėjo, ir paryčiais Viešpats pasiėmė teisuolės sielą.

Šeimininkei mirus, mergina atsinešė į savo kambary raižytą medinę skrynelę su šachmatais. Žiūrėdama į juos, negalėjo neraudoti. Visa, kas jos gyvenime buvo nuostabu, dingo amžiams, tik šie šachmatai primins jai laimingus nerūpestingos jaunystės laikus.

Fernanda, spausdama prie krūtinės paveldėtą skrynelę, palaukė, kol sutems, išlipo pro langą į sodą, perlipo per tvorą ir nuskubėjo vienuolyno link. Netoliese vingiavo kelias, galbūt jai ir pavyks kokio valstiečio vežimu išvažiuoti, kur akys mato.

Kelias, kitaip nei ji tikėjosi, buvo tuščias, bauginamai tviskėjo mėnesienos sidabras. Aplinkui – nė gyvos dvasios. Iš juodo dangaus skliauto į merginą nedraugiškai žvelgė mėnulis. Vienuolyno siena ir virš jos iškilę bokštai bėglei kažkodėl kėlė prietaringą siaubą. Ji nepakluso vyresniems, tiems, kuriems turėtų paklusti, daro didelę nuodėmę. Ji bus griežtai nubausta!

Lyg gražiausia muzika pasigirdo arklio kanopų bil-desys – kelyje pasirodė dengta karieta. Fernanda iš džiaugsmo suvirpėjo, bet, geriau įsižiūrėjusi, susigūžė iš baimės. Ar tai ne čigonų karieta? Čigonų flamenkų Valensijoje visi vengia, jie – pavojingi, nes verčiasi magija, už ką bažnyčia labai baudžia. „Metas atsiskaityti už savąias nuodėmes! – pamanė mergina ir net pašiurpo iš baimės. – Tie baisūs žmonės nusitemps mane į pragarą, visiems laikams pražudys mano sielą!“ Tačiau nėra kur dingti, viena eisi keliu, vadinasi, tapsi lengvu plėšikų grobiu arba – dar blogiau – prievartautojų auka. Tad Fernanda persižegnojo ir žengė prie karietos...

Iš nuovargio ir jaudulio ji beveik nepajuto, kaip įlipo į karietą, įsitaisė ant arklio prakaitu dvokiančios skarmalų krūvos ir užsnūdo. Sena ūsuota čigonė pasilenkė prie jos ir pažvelgė į skrynelę. Jos akys sužibo. Senė ištiesė virš mergaitės galvos kaulėtą įdiržusią ranką, siaubo apimta mergina atsibudo ir atšlijo.

– Nekrūpčiok, – kimiai nusijuokė senė. – Miegok. Dėl nieko nesijaudink.

– Nežinau, kas manęs laukia... – nevalingai prisipažino Fernanda. – Neturiu, kur eiti.

– Viskas bus gerai. Ar nori sužinoti, kas tavęs laukia? – šyptelėjo čigonė. – Tik mes, flamenkai, ateities nepranašaujame. Mano protėviai savo amato mokėsi Izidės ir Toto šventyklose.

– K-kas j-jie? – kalendama dantimis, vos ištarė Fernanda.

– Didieji senovės Egipto dievai.

– Tai – erezija... nuodėmė...

Čigonė iššiepė retus, aštrius lyg lūšies dantis – ji tarsi juokėsi, tarsi bjauriai raukėsi. Akyse žaižaravo juodos kibirkštėlės. Mergaitė aiktelėjo, mėgino užsimerkti, bet nepavyko.

– Nori, juk jaučiu, – sušnypštė bjaurioji senė. Degantis žvilgsnis prikaustė Fernandą prie sėdynės. – Kiekvienas mirtingasis trokšta sužinoti savo likimą. Argi neįdomu, kas tavęs laukia po dešimties, dvidešimties metų? Arba po dviejų, trijų šimtmečių?

Fernandos kūną nutvilkė karštis, o rankos ir kojos, atvirksčiai, ledėjo ir darėsi nejautrios. Akys pačios užsimerkė, aplink viskas susiliejo: čigonė tarytum ištirpo... Karieta pradingo nakties tamsoje...

SANKT PETERBURGAS, XXI AMŽIUS

Pavasaris buvo vėlyvas. Sankt Peterburge kai kur vis dar bolavo sniegas. Nevos, mažesnių upelių ir kanalų drumzlinu vandeniui plaukė ledinė košė. Išilgai krantinės bolavo nebylūs, blankūs namų fasadai. Atrodė, tarytum jie būtų nudažyti purvina pastele. Šaltos bangos daužėsi į apgliaumijusius akmenis. Nuo įlankos pūtė gūsingas ledinis vėjas.

Goda stovėjo mažame ankštame, vėjų ir šlapio sniego košiamame balkonėlyje ir gūžėsi nuo šalčio. Ją ir vėl apėmė ilgesys – nesinorėjo niekur eiti, nieko daryti: gulėtų po vatine antklode, klausytųsi, kaip tyliai, liūdnai gaudžia dujų katilas ir murkia storulis katinas Nikonas. Goda jį šėrė vištų žarnokais ir smulkiomis žuvytėmis. Jas katinas labai mėgsta.

Namas, kuriame ji gyveno, turėjo būti iš pagrindų remontuojamas, dauguma gyventojų jau buvo išsikrausę, liko tik tie, kurie neturėjo, kur išsikelti. Jiems buvo žadama skirti atskirus butus, o kol kas tebuvo siūlomi apsilaupę bendrabučio kambarėliai miesto pakraštyje. Goda, dvi kurčios senutės, daugiavaikė šeima ir jaunas kaimynas kategoriškai atsisakė keltis į juos.

Goda sužvarbo, šiek tiek pažvalėjo ir grįžo į svetainę aukštomis lubomis su karnizų lipdiniais, nusitrynusiu

grindų parketu, aksomine užuolaida uždengtu pusapvaliu langu.

– Na, ir vardelį tau tėvai sugalvojo – mirk iš juoko! – šaipėsi iš jos kaimynas. – Goda! Ką jis reiškia?

– Svajonę arba iliuzinį reginį, – atsakydavo ji. – Tėčiui šovė į galvą, ir jis parinko šį vardą. Jis buvo nuostabus aktorius!

Iš tikrųjų Goda užaugo vaikų namuose, nei tėčio, nei mamos ji net nepažinojo, o butas jai atiteko kaip palikimas. Jį paliko prieš porą metų mirusi senutė, kurią ji prižiūrėjo. Mergina nuoširdžiai prisirišo prie moters, pamilo ją lyg artimą žmogų, paskutiniaisiais gyvenimo metais rūpestingai globojo vienišą būsto šeimininkę. Jos būstas – du kambariai įskilusiomis sienomis ir didžiulė aidinti virtuvė su prieštvanine krosnimi, apvaliu stalu ir visa kolekcija aprūkusių žibalinių viryklių.

Buto baldai buvo daug ko matę, ant sienų kabėjo daugybė įrėmintų nespalvotų nuotraukų: pionierių kaklaraiščius ryšintys vaikai, ordiniais ir medaliais apsistarę kariai. Ant etažerės, bufeto, spintelių stovėjo vazos su džiovintais šlamučiais, o spintos ir komodos stalčiai lūžo nuo dulkėtų dėžių ir dėžučių, sulūžusių žadintuvų, vilnonių siūlų kamuolėlių, pageltusių žurnalų, fetrinių skrybėlių, senų, naftalinu trenkiančių kojinių ir pirštinių.

Visi senutės giminaičiai žuvo fronte arba mirė blokados metais, ji pati per stebuklą išgyveno, bet taip ir neatsikratė bado ir šalčio baimės, todėl kaupė visoki šlamštą – nuo padėvėtų drabužių iki žibalinių lempų ir knygų apiplėšytais viršeliais.

– Tik nieko neišmesk, – mokė ji Godą. – Pravers kurui.

Mergina nesiginčijo. Iškaršusi ir kaprizinga Faina Spiridonovna jai atstojo šeimą, kurios Goda niekada neturėjo. Kai vieną niūrų rytą senutė nebegalėjo pakilti iš lovos, paprašė Godos, kad pakviestų notarą, užrašė jai visą užgyventą turtą, butą irgi, ir po poros dienų ty-liai užgeso. Mergina taip neapsakomai liūdėjo dėl ve-lionės, lyg kartu su ja būtų praradusi kažką neįkainoja-mai brangaus, ko jau niekada nebeturės.

Senutės turtas nebuvo vertas nė skatiko, kaimynas ne kartą siūlė Godai pasisamdyti sunkvežimį ir visą šlamštą išvežti į sąvartyną. Tačiau ji negalėjo išsiskirti ne tik su niekam nereikalingais menkniekiais, bet ir su surūdijusiomis žibalinėmis viryklėmis ir dulkėta maku-latūra. Ji manė, kad tokiu barbarišku poelgiu išduotų giminišką sielą, nutrauktų tą ploną siūlelį, kuris dar sie-jo ją su velione.

Vienintelė namie esanti vertybė – didžiulė skrynelės formos šachmatų dėžutė. Kiekviena figūrėlė buvo pa-gaminta iš bronzos, juodmedžio, dramblio kaulo ir per-lamutro. Jos atrodė lyg žmonės, vilkintys senovinius drabužius. Pėstininkai kareiviai, ant dramblių jojantys kariūnai, ginkluoti riteriai, bokštuose įsitaisę astrologai, raiteliai, karalienė su prabangia apykakle ir palaiduose plaukuose žėrinčia diadema, į mantiją įsisupęs didin-gas karalius. Iki viso komplekto trūko keturių figūrėlių: juodųjų karalienės, dviejų baltųjų pėstininkų ir baltųjų karaliaus. Tikriausiai jie pasimetė karo, blokados, gal net revoliucijos metais.

Goda dirbo socialinėje tarnyboje, gaudavo skatikus, bet nekeikė ir apie savo gyvenimo sunkumus globoti-niams nepasakojo. Tiesą sakant, jokio nepasitenkinimo

ji ir neįtūtė: stogą virš galvos turėjo, paprastaiems drabužiams ir maistui užteko – ko dar reikia? Vaikų namuose praleisti metai ją išmokė vertinti vienatvę ir tenkintis šykščiomis likimo dovanomis. Ji norėjo turėti šeimą, artimuosius, tokius, kurie jos nevaržytų, nebruktų savųjų principų ir neverstų daryti to, kas kitiems atrodo teisinga.

Goda augo triukšmingame, margame kolektyve, kur kiekvienas – nuo auklėtinių iki auklėtojų ir rėmėjų – stengėsi visaip slopinti jos individualybę ir skiepyti „visuomeninę moralę“. Jai per stebuklą pavyko išvengti būti suniveliuotai, pasisekė išsaugoti savąjį veidą. Goda daugiau nebenorėjo būti kam nors skolinga ir nekentė labdaros. Kolektyvinės šventės buvo atgrasios, ji troško vienatvės. Norėjo pati sau pirkti dovanų, o ne gauti jų iš įvairių fondų atstovų rankų ar iš Bažnyčios, troško savo rankomis užsidirbti gyvenimui, kad apsieitų be išmaldos. Ji buvo kupina gailestingumo, tad galėjo juo dalytis su kitais, o ne pati jo tikėtis. Goda neapsakomai pavargo nuo užjaučiamų žvilgsnių, gailių dūsavimų ir globėjiškų pamokymų. Naktimis ji sapnuodavo esanti nepriklausoma – nuo įvairiausių globų, nuo svetimo duonos kąsnio, nuo būtinybės paklusti ir atsisakyti savojo „aš“.

Galbūt todėl Goda noriai rūpindavosi pasiligojusiais senukais, kurie džiaugdavosi sulaukę pagalbos, gero žodžio, nesudėtingų darbų. Jiems ji buvo geidžiama pašnekovė, artimas žmogus, galintis nuskaidrinti liūdnas paskutines dienas. Mergina buvo jų angelas, teikiantis palaimą atsisveikinimo minutę, ir tai jai patiko. Vieni senukai turėjo šeimas, vaikų, kurie juos buvo visiškai pamiršę; kiti seniai buvo praradę artimuosius ir

atpratę nuo švelnumo ir žmogaus šilumos, jie tapo pikti, užsisklendę, panirę į vienatvę ir ligas. Visi jie Godai primindavo, kad gailestingumo ir meilės žmogui labai reikia ir pirmosiomis, ir paskutiniosiomis gyvenimo dienomis. Kodėl žmogaus atėjimą ir išėjimą iš šio pasaulio lydi skausmas? Goda nežinojo atsakymo į šį klausimą. Ji nežinojo ir daugiau dalykų: kas yra laiminga vaikystė, tėvai, puikus poilsis, galimybė pirkti ir dėvėti gražius drabužius, valgyti, ko norėjosi, o ne kas pigiau, dar... daugybės natūralių draugystės, supratimo ir vaišingumo apraiškų. Ji nelaikė naminių gyvūnelių, nerinko linksmų ženkliukų ir pašto ženklų kolekcijų, neturėjo šeimos nuotraukų albumų, žaislų, dviračio, pačiūžų, riedučių... Paprasčiau išvardyti, ką ji turėjo, o ne tai, ko jai likimas pagailėjo. Tik dabar, kai Goda išėjo iš vaikų namų ir įgijo socialinės darbuotojos profesiją, atsirado savų pinigų, savas būstas ir net katinas Nikonas, kurį paveldėjo kartu su butu.

Ar ji galėjo savo noru atsisakyti kurios nors gėrybės, kad ir daugelio metų dulkėmis nusėdusio ir kandžių nuodais dvokiančio šlamšto? Jai šios sudūlėjusios, šeiminingę pergyvenusios senienos atrodo ne visiškas šlamštas, o tam tikras šeimos židinio simbolis, inkaras, kuris rodo žmogaus vietą šiuolaikinio gyvenimo sumaištyje. Kiekvienas laivas privalo turėti savo priplauką, į kurią gali sugrįžti iš tolimiausių kelionių ir kur kiekviena lenta, kiekvienas surūdijęs kablys ir dumbliais apaugęs akmuo – šventi.

Po Fainos Spiridonovnos mirties mergina pradėjo globoti dvi name likusias senutes – tvarkė jų kambarius, nešiojo į skalbyklą skalbinius, gamino dietinius

valgius, pirkto joms maisto ir vaistų, kviesdavo gydytoją, klausėsi jų išpažinčių, patarimų ir nusiskundimų, nuolaidžiavo dėl jų užgaidų.

Vakarais Goda grįždavo į savo butą, paskubomis ruošdavo vakarienę, pašerdavo Nikoną ir įsijungdavo televizorių. Gulėdavo ant sofos su įdubusiomis spyruoklėmis, išsiblaškiusi žiūrėdavo į didelį priestvaninio „Rubino“ televizoriaus ekraną ir ilsėdavosi.

– Nusipirk naują teliką! – ne kartą siūlė kaimynas. – Jei neužtenka pinigų, galiu paskolinti. Arba pasiimk paskolą.

Vaikinas turgavietėje prekiaavo sportiniais bateliais, gaudavo neblogą atlyginimą ir kartkartėmis simpatiška kaimynei atnešdavo dovanų – saldinių, vaisių, vyno. Goda į jo dovanas žvelgė įtariai, jų neatsisakydavo tik dėl senučių, kurias slapčia pavaišindavo savo sukauptomis maisto atsargomis. Tačiau iš Viktoro imti pinigų televizoriui ji nesiryžo, o žodis „paskola“ jai kėlė panišką baimę.

– Man televizoriaus nereikia, – ryžtingai atsakė ji. – Be to, ir žiūrėti nėra ką. Muilo operų nemėgstu, o žiūrėdama gerus filmus lieju ašaras. Geriau neaitrinsiu sielos.

– Nueitum kur nors, – stebėjosi dėl jos užsispyrimo vaikinas. – Pavyzdžiui, į diskoteką. Ar nenusibodo vakarais lyg pelėdai drevėje sėdėti su senomis bobutėmis? Pašoktum, užmegztum kokią pažintį!

– Kam?

– Argi tau nenuobodu?

– Ne, – atsakydavo Goda, išplėtusi dideles rudas akis.